

<https://doi.org/10.62837/2025.10.188>

NAİLƏ ZAKİR QIZI ƏHMƏDOVA

Bakı Dövlət Universiteti,

<https://orcid.org/0009-0004-2796-5790>

E-mail: ahmadovanaila@gmail.com

YAPON DİLİNDƏ FEİLİN —てしまう / -TE ŞİMAU FORMASINDA TƏRZİN ARAŞDIRILMASI

Açar sözlər: feil,şəkil, istifadə, ifadə,müqayisə

Ключевые слова: глагол,форма,употребление, выражение, сравнение

Key words: verb,form, usage, expression, comparison

XÜLASƏ

Məqalədə Azərbaycan dili ilə müqayisə edilərək, Uzaq Şərqi fərqli dillərindən sayılan yapon dilinin feilin fərqli şəkillərini təmsil edən feilin -te şımau tərzindən danışılmışdır. Yapon dilində feilin bu şəkli Azərbaycan dili ilə müqayisəli şəkildə təhlil edilmişdir. Bu məqalədə yapon dilində feilin şəkilləri haqqında məlumat və nümunələr göstərilmişdir. Feilin -te şımau şəkli haqqında geniş məlumat verilmişdir. Azərbaycan dili ilə müqayisədə yapon dilində feilin növləri bir gədər azlıq təşkil etdiyinə baxmayaraq, feilin şəkilləri bir o gədər fərqli və maraqlıdır. Yapon dilinin də özünün spesifik dil qaydaları mövcuddur. Yəni bir qayda müxtəlif dillərdə müxtəlif cür düzəldilir və bəzi hallarda tamamilə fərqli şəkildə düzəldilir. Məqalədə geniş və ətraflı formada feilin şəkillərinin qaydaları, onların işlənmə yerləri və cümlədə işlədilməsi göstərilmişdir. Beləliklə Azərbaycan dili ilə bir çox nümunədə və fərqli formada verilən müqayisəli izah məqaləni daha ətraflı və dəqiq olmasına töhvə verir. İeroqlif və struktur baxımından çətin dil olmasına baxmayaraq, yapon dili bir çox cəhətdə Azərbaycan dili və tələffüzünə yaxınlığı,cümlənin strukturunun oxşarlığı, samit və sait uyğunluğu, ahəng qanunu ilə oxşar söz düzəltmə qaydası yapon dilin daha da yaxından öyrənilməsinə zəmin və maraq yaradır.

Yapon dilinin qrammatik sistemi çoxşaxəli və mürəkkəb mənalar yarada bilən xüsusi formalarla zəngindir. Bəzi hallarda Azərbaycan dili ilə oxşar məqamları olsa da, əsasən feilin tərzləri fərqlənir. Bu formalardan biri də feilin —てしまう (te şımau) konstruksiyası. Həm gündəlik danışıda, həm də yazılı üslubda geniş istifadə olunan bu forma, sadəcə bir hərəkətin başa çatmasını bildirməklə kifayətlənmir, eyni zamanda emosional münasibət, qeyri-ixtiyarilik, peşmanlıq, tamamlanma və gözlənilməzlik kimi semantik çalarlar da daşıyır. Bu xüsusiyyət yapon dilinin praqmatik qatını anlamaqda mühüm rol oynayır. Azərbaycan dilində bu formanın yerinə “bitirmək”, “tamamlamaq”, “qurtarmaq” kimi köməkçi feillər istifadə olur və ya mənadan asılı olaraq “təsüf” sözü əlavə oluna bilər.

Bu məqalənin məqsədi -te şımau formasının funksiyalarını, istifadə kontekstlərini və üslubi çalarlarını araşdırmaq, həmçinin onu daha qeyri-formal danışıqda işlənən ちゃう/じゃう (çau/cau) variantları ilə müqayisə etməkdir.

1. ーてしまう formasının quruluşu və qrammatik mənə

Forma feilin –te şəkilçisinə しまう (şımau) felinin əlavə edilməsi ilə düzəlir:

feil–てte + しまう şımau, feil–てしまいますte şımaimasu

Məsələn:

- 食べてしまう — tabete şımau “tamamilə yemək”, “yeyib qurtarmaq”
- 忘れてしまう — vasurete şımau “unutmaq (istəmədən / təsadüfən)”
- 壊してしまった — kovarete şımatta “sındırdım (əhvaldan asılı mənə ilə, təsüf hissi)”

1.2. Əsas semantik funksiyalar

1) Tamamlama — hərəkətin sona çatması

ーてしまう hərəkətin tam başa çatdığını bildirir. Bu, müsbət və ya neytral mənə daşıya bilər.

例: 本を読んでしまった。

Hon o yonde şımatta.

“Kitabı tam oxuyub qurtardım.”

2) Qeyri-ixtiyarilik / təsadüfilik

Hərəkət insanın iradəsindən asılı olmayaraq baş verdikdə bu forma işlədir.

例: 寝てしまった。Nete şımatta

“Yatıb qalmışam (istəmədən).”

3) Peşmanlıq və mənfi emosional reaksiya

Danışan hadisədən narazılıq, təəssüf və ya utanç hiss etdikdə.

例: お金を全部使ってしまった。

Okane o zenbu tsukatte şımatta.

“Pulumun hamısını xərcləyib qoymuşam (peşmanam).”

4) Gözlənilməz nəticə

Hadisənin planlaşdırılmamış, ani və ya sürpriz şəkildə baş verməsini göstərir.

例: コップが落ちて割れてしまった。

Koppu ga oçite varete şımatta.

“Stəkan düşüb sındı (öz-özünə, qəfil).”

2. ーてしまう formasının emosional və praqmatik çalarları

ーてしまう digər dillərdəki qrammatik formalar kimi yalnız struktur deyil, həm də danışanın psixoloji münasibətini ifadə edir. Bu forma yaponların “məhəbbətlə

incəlik”, “dolayı ifadə” və “özünü günahlandırmamaq” kimi ünsiyyət üslubunu əks etdirən çalarlarla yüklüdür.

2.1. Özünü günahlandırmamaq və yumşaltma

Yapon dilinin tipik xüsusiyyəti — günahı başqasına atmadan məsuliyyəti yumşaltmaqdır. —てしまう bu məqsədə xidmət edir:

例: 忘れてしまいました。Vasurete şimaimaşıta.

“Unutmuşam (üzr və təvazökar ton).”

Bu, “unutdum” kimi sərt deyil; daha yumşaq və qəbul olunan üslubdur.

2.2. Emosional yüklənmə: peşmanlıq

Hərəkətin mənfi nəticə doğurması halında danışan daxili hissini bildirir:

例: 彼にひどいことを言ってしまった。

Kare ni hidoi koto o itte şimatta.

“Ona pis söz demişəm (tövbə, peşmanlıq).”

2.3. Nəzakət və sosial harmoniya

Yapon dilində səmimiyyətlə nəzakət arasında tarazlıq qurmaq mühümdür. —てしまう nəzakətli formalarla birləşərək sosial harmoniyayı qoruyan ifadələr yaradır:

例: 会議に遅れてしまい、申し訳ありません。Kaigi ni okurete şimai, mouşi vake arimasen.

“İclasa gecikmişəm, çox üzr istəyirəm.”

3. —てしまう formasının qeyri-rəsmi variantları: ちゃうçau və じゃうcau

3.1. Fonetik qısalma

Gündəlik danışıda —てしまう çox vaxt qısaldılır:

- てしまう - ちゃう (çau)
- でしまう - じゃう (cau)

例:Nümunə

食べてしまう tabete şimau- 食べちゃうtabeçau (yeyib bitirmək)

忘れてしまう -vasurete şimau- 忘れちゃう vasureçau(unutmaq)

してしまう -şite şimau -しちゃう-şiçau (etmək, tamamlamaq)

読んでしまう -yonde şimau 読んじゃうyoncau (sona gədər oxumaq)

Bu variantlar daha səmimi, danışığ və gənclər arasında populyardır.

3.2. Üslubi fərqlər

—てしまう — rəsmi, ədəbi, neytral.

ちゃう/じゃう — qeyri-rəsmi, emosional, gündəlik.

Məsələn:

1. 仕事を忘れてしまいました。

Şigoto o vasurete şimaimaşita. İşi unudtum.

— Rəsmi, nəzakətli.

2. 仕事忘れちゃった！

Şigoto o vasureçatta. İşi unudtum. — Sərbəst, danışiq, dostlar arasında.

Ədəbiyyat:

1.A. Axundov "Ümumi dilçilik". Bakı, "Şərq-Qərb", 2011, 280 səh.

2. Cəlilbəyli O.B. "Yapon dilində fellərin leksik-qrammatik kateqoriyalarının bəzi xüsusiyyətləri". Bakı, AzAtam-2007, -150 səh.

3.Kanji Look and Learn, Japan, 2009.

4.Minna no Nihongo, Tokyo, 2006.

5.www.tofugu.com

ИССЛЕДОВАНИЕ СТИЛЯ /УПОТРЕБЛЕНИЯ ГЛАГОЛА В ФОРМЕ てしまう В ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ

Ахмедова Наиля

РЕЗЮМЕ

В статье, в сравнительной форме с Азербайджанским языком рассматривается форма глагола -те шимау, представленная различными формами глагола в японском языке, который считается одним из интересных дальневосточных языков. Данная форма глагола в японском языке была проанализирована в сравнении с азербайджанским языком. Эта статья содержит информацию и примеры типов глаголов и изображений на японском языке. Дается обширная информация -те шимау форме глагола. Несмотря на то, что типов глаголов в японском языке немного меньше, чем в азербайджанском, виды глаголов различны. Японский язык также имеет свои особые языковые правила. В статье описаны правила образования данной формы глагола, места их использования и сходства с другими формами глагола, а так же с азербайджанским языком. Хотя иероглифически и структурно сложный язык, японский во многих отношениях близок к азербайджанскому языку и произношению, особенно по соответствию согласных и гласных, а так же очень схожая структура предложения создают основу и интерес для более подробного изучения этого языка.

Ahmadova Naila Zakir

Baku State University

<https://orcid.org/0009-0004-2796-5790>

E-mail: ahmadovanaila@gmail.com

An analysis of the usage/style of the verb in the てしまう form in the Japanese language

SUMMARY

The article discusses the -te shimau form of the verb, representing various forms of the verb in Japanese, which is considered one of the different languages of the Azerbaijani and Far Eastern languages. The form of the verb in Japanese was analyzed in comparison with the Azerbaijani language. This article provides information and examples of Japanese verb and picture types. Extensive information is given on the imperative form of the verb. The Japanese language also has its own specific language rules. That is, the rule is created differently in different languages and in some cases in completely different ways. The article describes in detail the rules for the formation of the -te shimau form of the verb, the places of their development and similarities with other forms of the verb. Thus, the comparative explanation with the Azerbaijani language in many examples and in different forms contributes to the fact that the article becomes more detailed and accurate. Although it is a hieroglyphically and structurally complex language, Japanese is in many respects close to Azerbaijani and pronunciation, especially in terms of consonants and vowels, similar word formation rules with the law of harmony create the basis and interest for a more detailed study of this language

Mövzunun adı:

Yapon dilində feilin —てしまう / -te şımau formasında tərzin araşdırılması

Исследование стиля/употребления глагола в форме てしまう в японском языке

An analysis of the usage/style of the verb in the てしまう form in the Japanese language

Rəyçi: prof. O.B. Cəlilbəyli